

ОНТОЛОГИЯТА НА ТЪРНОВСКИЯ ИСИХАЗЪМ И ДОКТРИНАТА НА "ТРЕТИ РИМ"

Името-битие в онтологията на Търновския исихазъм

Търновският исихазъм като идеологическа доктрина на Второто българско царство, т.е. Трети Рим, различава два типа философия: а) вътрешна (свещена), богосъзерцателна и б) външна – тази, която се излага чрез понятия и категории. От първото послание на св. Евтимий до Никодим Тисмански става ясно, че българският патриарх познава съчинението на св. Дионисий (Псевдо) Ареопагит за божествените Имена. Той отбелязва: "Всички небесни същества богословието нарича с девет изясняващи ги Имена" (1, с. 207).

В историческите традиции на богословието и онтологията исихазъмът се разкрива като духовно учение, претендиращо за единство между теория и праксис с оглед сотериологията и човешкото усъвършенстване. Едновременно с това предизвикателството за реконструкцията на исихасткото схващане за божествените Имена е не по-малко силно по заряда си, отколкото късно-античната неоплатоническа теургия. Реконструкцията на исихасткото разбиране за божествените Имена (реализирано при българите) е израз на потребността от преосмисляне на православното влияние върху евразийското културно пространство (2). Йерархията на божествените Имена възпроизвежда Св. Троица като свещен небесен порядък. Йерархията на божествените Имена съставя обхвата на умопостижимия свят. Бидейки висши родови форми на битие, тези Имена пребивават като парадигми на божествената природа. Логосът налага формите на триадичните структури в небесния, творящия и сътворения свят като техен първоизточник. Най-високо в йерархията на божествените умове стои сиянието на върховното Благо, като свръхсъщност на същностното. На всеки небесен ум се дава сияние според степента на тази йерархия. Като чиста божествена природа

върховното Благо придава единството на свръхестествената неделимост. Деветте степени са чинове на божествените умове = ангели. В зависимост от своята степен божествените умове се удостояват с боговидение. Божествените имена като ангелски чинове са боговдъхновени ръководители на всяко нещо, което има битие в себе си. Божествените Имена владят както небесното, така и църковното, сакрално равнище. В съответствие с триадичността на божествените Имена светът като творение също се разделя на три части: предмети, хора и Ангели.

В своето послание до св. Никодим Тисмански св. Евтимий свързва Божествените Имена с основния (онтологичен) модел, триадата "Бог-Отец, Бог – Син и Бог – Св. Дух". Това е Единосъщната Света Троица, която в йерархията на божествените Имена се възпроизвежда три пъти по един троичен начин. Заедно с това св. Троица е върховно Благо, което превъзхожда всичко, и което исихастите умосъзерцават като благодатна първооснова на Божествените Имена. Когато Бог-Отец полага Себе си в качеството на Син – това е Бог-Син, а Светият Дух е битието на живата Истина и Първооснова на живота в себе си. Като един от Св. Троица Логосът е разпнат на кръста. Човешката природа в своето възхождане към върховното Благо е най-убедително приобщена чрез Логоса (Словото). Като начин на приобщаване, небесната йерархия е образувана от взаимовръзката между божествените чинове и тяхното единосъщно върховно Благо. Божествените умове са прекрасни. Те съществуват по един прекрасен начин. Този начин обединява в себе си доброто и красивото. Изкривяването на тази красота довежда до без-образие.

Св. Евтимий се позовава на богослова св. Дионисий (Ареопагит), според когото въпросната триада се възпроизвежда (по троичен начин) в Небесната Йерархия чрез 9 превъзходни Имена, наричани още божествени Умове. Първооснова на божествените Имена е Истината, която човешката душа диша (чрез божествените Имена) както тялото (soma) диша въздуха.

Именно тези изясняващи Имена, "божественият свещеносъвършител" според св. Евтимий разделя на три троични достойнства. Първото, най-висше изясняващо Име, е винаги с любовъдро "внимание при Бога". На него е дадено и преди другите да се съединява с Бога без посредничество. Именно Серафимите, Херувимите и Престолите са утвърдени от Бога без посредничество. Те образуват първото троично

достойнство. В цялата троична йерархия няма друга по-богоподобна и по-близка без посредничество до първодейственото "богоначално озарение". След първата троичност следват още две троичности, определяни като достойнства на божествените Имена.

След първата троичност следват: Власти, Господства и Сили. Последното достойнство включва: Ангели, Архангели и Начала. Те имат свободна воля. Светата Троица, всъщност като Върховно Благо по отношение на трите троичности, изясняващи божествени Имена, е Благоначалие. Божествените Имена са съотнесени възходящо и низходящо с Благо-началието и имат битие в Бога. Въпросните три троичности божествени Имена се получават чрез еманация от върховното Благо като Благо-началие и така се образуват деветте божествени Имена. Най-близкото до Бога божествено Име са Серафимите, а най-отдалечени са Ангелите. Всяка следваща степен, възхождайки към върховното Благо по обратния на еманацията път, се озарява от предишната. Всяка следваща се стреми към предишната като към свое първоначало, което има битие в Светата Троица като върховно Благо, като неподвижен двигател.

Когато се съпоставят трите троичности във възходяща и низходяща степен, сумата от възхождането и низхождането във всяка степен образува числото 10. Това показва, че деветте степени на трите троичности са еднакво свършени, но се различават по пропорционално изпълняваните от тях функции. Едните имат по-голям дял в низхождането (еманацията) и по-малък във възхождането, и обратно. Получава се следният числов ред: $9 + 1 = 10$, $8 + 2 = 10$, $7 + 3 = 10$, $6 + 4 = 10$, $5 + 5 = 10$, $4 + 6 = 10$, $3 + 7 = 10$, $2 + 8 = 10$, $1 + 9 = 10$.

Всяко божествено Име е съпроводено от сиянието на "своето свещено и надземно благочестие". Върховното Благо обаче като Едно е "безименно". То е Име на всички Имена и стои над всяко Име. Върховното Благо като Света Троица е истинското начало на всяко Име от Небесната Йерархия. Върховното Благо превъзхожда всяка същност без да се ограничава от нея. При това, Благото е причина и начало на всяка същност. Върховното Благо се проявява като "богоначална сила", от която произлиза всичко, което има битие в себе си, но то превишава (като Едно) и тази сила. Тази сила е началстваща по отношение на 9-степенната йерархия. Благото чрез тази йерархия разкрива себе си като Любомядрие. Като Едно Благото е подател на всяка благо-дат, като

придава сияние на богоначалните умове, които от своя страна са живот на живеещото. Благото е извън пределите на всяко знание, защото стои по-високо от всяка същност. По своята природа върховното Благо превъзшава и превъзхожда всяка мисъл.

Върховното Благо придава съразмерност на боговидението като съблюдава справедливостта. То е непостижимо за всяка мисъл, но чрез него се мисли всичко.

Божествените Имена съществуват благодарение на върховното Благо, което следва да се схваща и като неподвижен двигател.

Божествените Имена са предсъществуващи в Бога логоси по отношение на творението. Тези логоси произхождат от Бог-син като Слово и са вкоренени в Неговото битие по един свършен начин, който е валиден както за снизхождането, така и за възхождането на душите по степените на Небесната Йерархия. Логосите като божествени Имена са Родови форми на живот, който се проявява като битие и като мислене. Те са налично битие и поради това са вечно живеещи и безсмъртни. Това безсмъртие те имат не от само себе си, а от Името на всички Имена (което всъщност изглежда безименно, понеже е неизречимо). Върховното благо полага себе си като Логос.

Божествените Имена имат божествени Чинове от Логоса. Според св. Евтимий особено важно значение има Небесната Йерархия след боговъплъщението. Той отбелязва, че "оттогава небесните се смесиха със земните и човеците възхождат на Небето, и нашият живот е на небесата, и ангелите идват при хората" (1, с. 210). Благочинието всъщност образува ноологичната реалност.

Божествените Имена в отношение към благочинието в църквата

Според св. Евтимий, божествените Имена са (като) Ангелите. "Каквито са такива и остават" (1, с. 210). Бог е Бог на мира и на благочинието, отбелязва той. Всяко божествено Име съществува в своята йерархия като изясняващо Име на благочинието. В гореспоменатата йерархия всяко по-горе стоящо божествено Име придава "сиянието на Бога" на по-ниско стоящото като Име.

Просвещението като осияване в йерархията на божествените Имена, според св. Евтимий, става чрез божествените тайни и тайнството. Българският патриарх отбелязва: "Първите божествени Имена

превъзхождат вторите, а вторите – третите чрез божествената тайна". Това обяснява и тайнствата в църквата, която възпроизвежда йерархията на божествените Имена и Благочинието. Божествените Имена имат, както отбелязахме, свободна воля. Всяко божествено Име притежава свободна воля, защото "от само себе си се стреми към доброто" (1, с. 207). Божественото Име, пише българският светец, е "княз на людетe бoжи" (1, с. 207).

Гореспомената Света Троица, като върховно Благо, е триадично единство на божествените Имена. Бог е предустановил чрез божествените Имена цялото битие като битие само по себе си. От това битие Бог е установил всеки един "именен" начин на съществуване. Следователно, всички божествени Имена са начала на съществуващото. Но Името на битието се простира към всичко съществуващо и е над съществуващото. Както се вижда, онтологията на исихасткото любомъдрие отива по-далеч от проблема за съществуващото чрез учението за божествените Имена. Така името на живота се протяга към всичко живеещо и е над живеещото. И Името на мъдростта, включена в Любомъдрието, се простира към всичко умосъзерцаващо, разсъдъчно и осезаемо и е над всичко. Божествените Имена освен изясняващи битийните форми са и боголепни богоназвания. Като родови форми на битие и мислене божествените Имена са израз на проявяваната по превъзходен начин благост. В този смисъл, върховното Благо е творец на всичко съществуващо, но чрез божествените Имена, изречени от Словото. Всичко в света е причастно на божествените Имена, тъй като те са родови форми на неговото битие и мислене. Бог е предначално битие на божествените Имена, което ги поражда от себе си. Божествените Имена имат свръхсъщностна сила и скрита именна божественост.

Свръхсъщностната божественост на тези Имена е над разсъдъка и същевременно първооснова на философското мислене като любомъдрие.

Божествените Имена са първооснова на богословието, установено от Светите Писания и благоговено почитана от достойните Истина. Тези божествени Имена са доказателство за движената от Св. Дух сила (1 Кор. 2:4). Чрез божествените Имена в троичната Небесна Йерархия богословът се издига по степените на Небесната Йерархия към върховното благо. Това става и според блясъка на богоначалните Имена.

В исихазма упованието в божествените Имена ръководи възвишено движение напред, а паметта приема напредването към надеждата. Последната също води душата към божествените Имена, които са благи по своята природа, тъй като произхождат от върховното Благо.

От казаното дотук става ясно, че божествените Имена в исихазма образуват не само йерархия, но и теархия. Последната изразява принципа на богоначалието. Чрез нея Бог пребивава като вседържител, който всичко владее и ръководи управляваните неща без да ги смесва. Бог-Син е Началото като логосно напредване в теархията. Бог е свръхизразимо Благо, което се разкрива чрез божествените Имена в процеса на еманацията и в процеса на възхождането към Бога. Богоименуванятия се осъществяват като родови битийни форми в исихастката теархия. В своя цялостен вид теархията възпроизвежда Светата Троица трикратно (възходящо и низходящо). Всичко във видимия свят е изведено от божествените Имена (като несътворени енергии) благодатно.

В този дух следва да се отбележи твърдението на св. Евтимий, че "в древността на всеки народ бе определен ангел" (1, с. 208), т.е. Име. Този народ обикновено носи Името на Ангела покровител. Българите, обаче, носят името на върховното Благо, което е небесно-благодатно.

В Търновския исихазъм божествените Имена (в Небесната Йерархия) са родови форми на битие и мислене. Те се съзърцават като несътворени енергии, чрез които се проявява божествената Същност (Св. Троица). Ум на всички улове в Небесната Йерархия на божествените Имена е Бог-Син (Слово, Логос). Той е Име на всички божествени Имена. Битийно Словото пребивава по-високо от 9-те божествени Имена като свръхбитийно изпълнено Благо.

В Търновския исихазъм се приема, че природата на Словото се съотнася с природата на човешката душа по един инвариантен начин. Душата, която осъществява богосъзерцание на божествените Имена, е познаваща, а Разумът (Логос), върховният Ум – познаваемо. По-високо от Логоса (Словото) е Благодатният Бог-Отец. В исихазма това е Същността на истинно Съществуващото. В исихасткия онтологичен модел на Небесните (божествени Имена) разумът (Логос) е познаващият, а истинно съществуващото – познаваемо по богосъзерцателен начин чрез самите тези божествени Имена. Според исихастката онтология истинно съществуващото са божествените Имена като проявление на върховното Благо и като първооснова на мисленето.

Ролята на божествените Имена в исихасткия теосис

Търновският исихазъм е богословско-философско учение (*theoria* и *praxis*), което по отношение на българската традиция придобива най-ярко изразен облик в края на XIII в. и първите години на XIV в. Исихастката *theoria* означава богосъзерцание, т.е. виждане на Бога посредством божествените Имена. Подобно съзерцание предполага обожението, т.е. присъединяване на човешката душа към Божествената природа чрез божествените Имена. Същността на Бога за търновските исихасти е непостижима, но тя става достъпна на човека чрез божествените Имена. Последните се проявяват чрез несътворените Божествени енергии като висши родове на битие и мислене. Тези несътворени енергии св. Евтимий нарича божествени Умове, които същевременно са и божествени Чинове в Небесната Йерархия. Последната придава чрез божествените Имена своето родово битие на всичко съществуващо, а така също и на неговите видове.

В сакралното духовно пространство към първата триада на божествените Имена (най-близо до Св. Троица) св. Евтимий отнася Серафимите, които са непосредствено до Бога и се съединяват богосъзерцателно и възходящо без посредник с Него. Тази първа степен на еманация е всъщност деветата степен на възхождане по степените на Небесната Йерархия. Нейният числов израз е: $9 + 1 = 10$. Това обяснява защо иконографията възпроизвежда Серафима като „възпламеняващ“, „разгорещяващ“ (СН 27, 5–27, 10), „горящ“ (3) в присъствието на върховното Благо. Шестте крила на Серафимите, според иконографията, изразяват семиотичното единство на 6 небесни Умове (Разуми) – основна характеристика на това Име (Ангелски Чин) като несътворена енергия.

Серафимите заемат най-висша степен в йерархията на умопостижимите божествени Имена като висши родове на битие и мислене. Необременени със сетивност, те се схващат и като великолепно същества, нямащи аналог в природата (освен чрез нейните родови форми на битие). Очевидно, Серафимите като Ангелски Чинове със своите 6 крила (символ на ум и разум) са съотнесени с Търновското царство. Серафимите са по-близо до душата преди да се въплъти в тъмницата на тялото. Със своите шест крила (шест умове) те съзерцават Бога и същевременно са образци на съзерцание от страна на Херувимите - 8-та степен в Небесната Йерархия. Така че тези разуми образуват

петмерен симплекс в своето взаимодействие. Те имат по-съвършено зрение, т.е. умо-зрение. Това са Умове, които съзерцават божие величие и се намират в пряка връзка с него, за да осветят предишните Чинове. Серафимите транслират нравствения закон от Бога към човека чрез двустранно съзерцание (от 6 умове).

Наличието на Серафими в исихасткия семиозис иска да удостовери, че човешката душа не може да умре, защото е непротяжна и следователно не може да се роди. Умира само това, което се ражда. Ако има Бог, който се ражда дори като Месия, Той също трябва да умре, както става в Новия Завет. Неродените Серафими са вечни. Лишени от протяжност, те са навсякъде и никъде. Над тях е Логосът (Словото) като род без вид.

Серафимите (като богосъзерцателни богочтителители могат да наблюдават логосния лик на Бог-Син, който свидетелства за Бого-съществуването на Отца. По достойнство, по-ниската степен на Херувимите се определя в Търновския исихазъм като "обилие от разум" и "излияние на Премъдростта" (СН 27, 10). Те възпроизвеждат небесно Бога по обхвата на своето познание и са причастни на Неговата Премъдрост. В този смисъл, Любоумдритето следва да се схваща като свещена богосъзерцателна философия, която борави с висшите родове на битие и мислене от Небесната Йерархия.

Третата степен на еманация – Престолите изразява приоритета на Божественото управление и Божествения Промисъл. Поради това, те са до Божествения трон и разкриват същността си като неповторимо извисени небесни същества, в които отсъства всяка земна низост и принизеност (СН 28,5). Тази степен от Небесната Йерархия на божествените Имена заема изключително важно място в Търновския исихазъм като цяло и в идеологията на Трети Рим в частност.

Към божествените Имена (като Чинове на Небесната Йерархия) следва да се отнесат също Властите, Господствата и Силите, които съответно разкриват своята родова форма на битие като чиноустроени свободни висши небесни същности, неотклонно следващи Божията свободна воля. Те са висши родове на битие и мислене, и същевременно са надответовни умствени Власти, които се реализират чрез Истината (СН 33, 1; 33, 10; 33, 15) и хармоничния проядък. Сила притежава това, което има битие в себе си и битие за друго.

Оттук следва, че божествените Имена в Трети Рим се подреждат йерархично и се интерпретират като висши родове на битие и мислене. Като Имена Началата са богообразни предводители (СН 36, 5) в Трети Рим. Архангелите са образци на битийното разположение. Те общуват пряко с Началата и с Ангелите (СН 36, 10). Ангелите в църковната йерархия са такива висши родове на битие и мислене, които дават пълнота и завършеност на Небесната Йерархия (СН 36, 20). Най-важните Архангели в християнската църква са Архангел Михаил – победител на Змея (олицетворение на космическото зло и падналите ангели), Архангел Гавриил – вестител (и посветител), и Архангел Рафаил – водач на лекарите и пътниците (4). В балканската традиция като победител на злото Архангел Михаил е и пастир на човешките души след смъртта.

Всяко от деветте божествени Имена на ангелския свят посредничи (чрез съзерцание) между стоящия над него чин и формата на битие под него (5). Небесната Йерархия на божествените Имена в Трети Рим представя Божия Промисъл, който дава възможност за възхождане и обожение на родовите битийни и мисловни форми, обхванати от Небето. Тук са налице "два пътя" (по Платон) – съответно нагоре и надолу по стълбите на небесния, и църковния порядък (6). Деветте степени на божествените Имена като Ангелски Умове безотказно и беззавистно предават Образеца на Божествената природа (неговата красота, благодетелност и хармония) към образа – човека. Пътят нагоре чрез богосъзерцание отвежда към по-висшите йерархични равнища и е път на умственото просветление, което св. Евтимий свързва с божествените Имена. Еманията като път надолу се осъществява в преизобилие. Както вече изтъкнахме, независимо от степента на Небесната Йерархия по отношение на възхождането и нисхождането, всяко божествено Име е еднакво съвършено (както другите) по отношение на своята двустранна божествена функция. Чинът на всяко божествено Име от Небесната Йерархия е родова форма на битие и мислене, но съотношението между степените на емания и възхождане не е еднакво. Еднакво е обаче съвършенството спрямо божествената природа като израз на Съществуващото (и неговата тринитарност).

По отношение на душата човешкото битие е от "преди създаването на света" (Еф. : 1, 4). Човешката душа е триипостасна по отношение на върховното Благо. Тя потенциално (и актуално) съдържа в себе си Бог – Отец, Бог – Син, Бог – Св. Дух.

Небето за св. Евтимий е универсумът на безсмъртието, т.е. небесното отечество (на душата) като сфера на божествените Имена (и Умове) и като ноологична реалност. Йерархията на последната образува небесните чинове като благочиние.

Благоначалието – основа на божествените имена

Онтологичният модел на доктрината за Трети Рим, предпоставящ метафизиката на небесната йерархия (в Търновград), фактически се основава на следните три триади: т.е. три троичности.

I триада	II триада	III триада
1. Серафими	4. Господства	7. Начала
2. Херувими	5. Сили	8. Архангели
3. Престоли	6. Власти	9. Ангели

Тук отделните небесни чинове като при-чина са съотнесени с проблема за истините на разума и формите на битие. Формите на логическото тук са онтологични форми. Всеки първи елемент от дадена триада синтезира предишните два като отрицание на отрицанието. Всеки следващ елемент е отрицание на отрицанието на предишния, който същевременно е негов обект на съзерцание (като свой първоизточник). Тези триади напомнят начина на групиране и класифициране на философските категории като класификатори на битийните форми и мисленето. Третата триада съдържа в себе си предишните две благодатно. Но и първата триада съдържа следващите две възходящо и низходящо.

Апофатичност и кѳафатичност на върховното Благо (Едно):

- ❖ единотворяща единица
- ❖ не е същност, но превишава всяка същност
- ❖ не е при-рода, но стои по-високо от всяка природа
- ❖ не остава в пределите на същността, но излиза извън нея
- ❖ слива се с божествените Имена, които е отделило от себе си (чрез еманация), като им противостои чрез своята пълнота и преизобилие.

В исихасткото Любомъдрие Бог като върховно Благо е творец и човеколюбец.

В търновския исихазъм деветстепенната Небесна Йерархия на божествените Имена представя и принципа на йерархичния порядък в битието и мисленето на средновековните българи. Такъв трансцендентен принцип касае порядъка на умопостигаемите несътворени

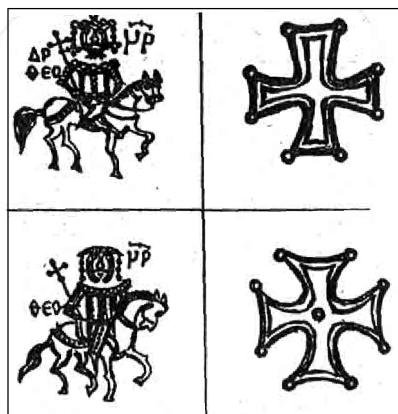
енергии, изразява състоянието на Битието, според което всяко божествено Име чрез своята родова реалност има неизменно място в Универсума на Логоса. Небесните божествени Имена в търновския исихазъм запазват своята родова форма на битие и логосно мислене, тъй като изпълняват стриктно и "без отклонение поверената им от Бога битийна задача" (7). Оттук следва, че злото като етичен проблем в търновския исихазъм е отпадане от реалния битиен небесен статус като лишеност (от място и функция) в съответствие с небесното битие и неговата чиноустроена Йерархия и Божествен ред (върху който се стреми да се утвърди Второто българско царство).

В търновския исихазъм небесната йерархия се схваща като съкровена тайна на Царството небесно. Начело на това царство стои Логосът като Име на всички Имена. Той е Словото в себе си, род без вид и няма пряка връзка с материята. Всеки ангелски чин от небесната йерархия носи в себе си сиянието на върховното Благо. Божествените Умове са благодетелни еманации на Богоначалието. Според търновския исихазъм, човек посредством небесните чинове като родова форма на битие и мислене, трябва да стане равен на ангелите, а "синовете божи ще бъдат синове на възкресението" (Мт. 20, 36).

След падането на Второто българско царство (1393) функциите на трети Рим (8) се приемат от Москва. Според английския историк А. Тоунбее идеята за Трети Рим е отнесена от български монаси в Москва.

ЛИТЕРАТУРА

1. Св. Патриарх Евтимий. Съчинения. С., 1990, 301 с.
2. Вж. **Майендорф, Й.** Византийско богословие. Исторически насоки и догматически теми. С., 1995; **Каприев, Г.** Византийската философия. Четири центъра на синтеза. С., ЛИК, 2001, 343 с.; **Данков, Е.** Метафизика на исихазма. Християнската философия в традициите на Търновската книжовна школа. Т. I. С., Изд. Образование, 1999, 344 с.
3. Вж. Периодическо списание. Българско книжовно дружество в Средецъ. Редактор В. Д. Стояновъ. Книжка II. Средецъ. 1882, с. 52.
4. **Шевалие, Ж., А. Геебрант.** Речник на символите. I т. А.-Л. С., 1995, с. 63.
5. **Майендорф, Й.** Цит. съч., с. 174.
6. **Жилсон, Е., Ф. Бьонер.** Християнска философия. С., 1994, 122–123.
7. **Бояджиев, Ц.** Философия на европейското средновековие. С., 1994, 41–42.
8. **Toynbee, A.** A Study of Hystory. Vol. 1. – 10. L., 1934 – 1954, P. 734.



Цар Константин Асен
върху монети от Трети Рим

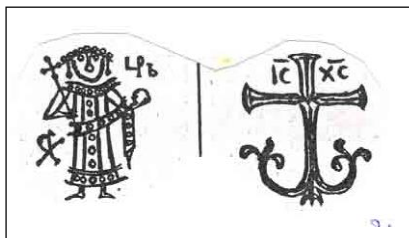
Теодор Светослав, Търново.
На обратната страна – архетипът
кръст. Медно скифатно
монетосечене



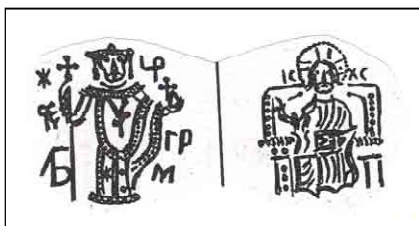
Иван Срацимир, медно
монетосечене, Видин



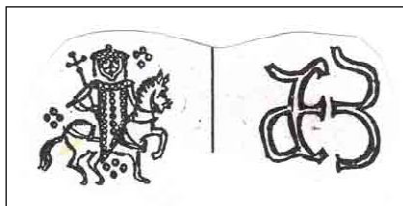
Иван Асен II със
св. Димитър



Българският цар Иван Александър – покровител на исихазма, върху медна монета. На обратната страна е представен архетипът кръст като „Дърво на живота“



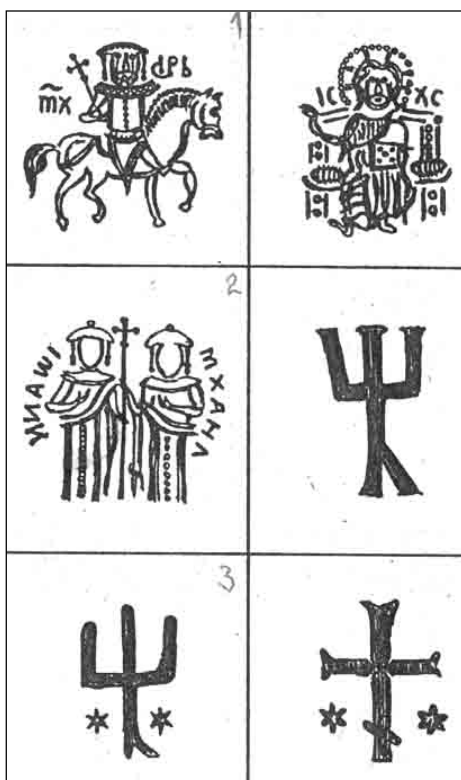
Българският цар Иван Александър, изобразен върху сребърна монета, държи в двете си ръце два кръста. На обратната страна представен Логосът на трон



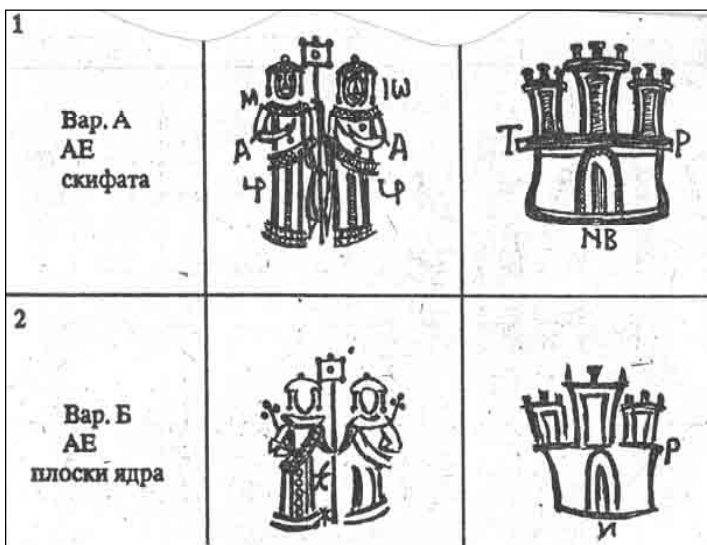
Българският цар Иван Александър върху кон в движение надясно. В дясната си ръка държи патриаршески кръст. Около композицията са изобразени 12 кръгчета на три места по четири. На опаката страна – монограм на Иван Александър



Изображение на българския
цар Иван Александър
със сина си Михаил-Асен
(1337 – 1340 г.)



Михаил III Шишман Асен,
Търново
1. Сребърно монетосечене.
2. Михаил III Шишман Асен
с Иван Стефан, медни скифати.
3. Михаил III Шишман Асен,
медни монети с плоски ядра.











1,2 – цар Иван Александър със сина си Михаил-Асен



Цар Константин Асен.
Благославяща ръка излиза
от небето

Монетосеченето на Трети Рим
при Иван Шишман

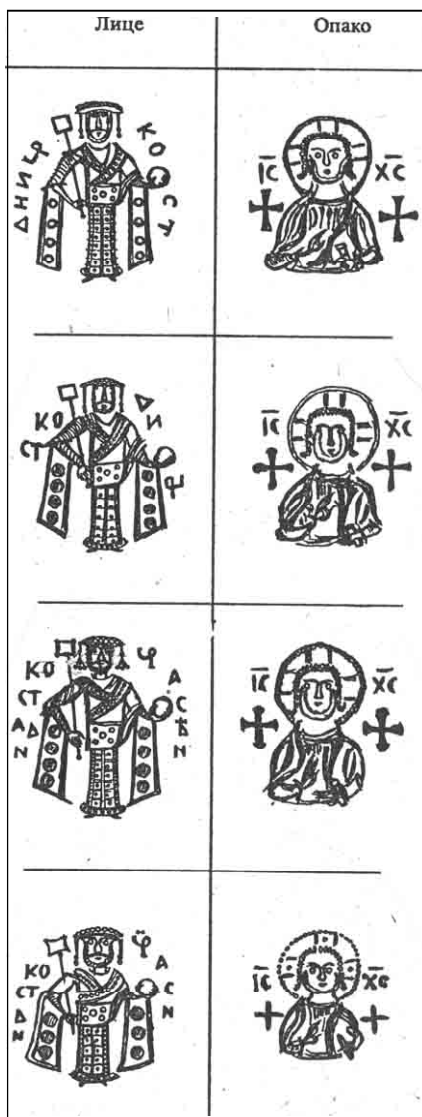
Монетосечене	Лице	Опако
1 Първо билоново монетосечене (1371–1385) в Трети Рим		
Общо за първо билоново монетосечене:		
2 Второ билоново монетосечене (1380–1385) в Трети Рим		
Общо за първо и второ билонови монетосечения:		
3 Медно монетосечене (1371–1393) а) скифати		
б) плоски ядра Вар. А Вар. Б		



Константин Асен, медно скифатно монетосечене (Търново).
Изображение на серафим



Ангел от Второто българска царство, препасан с крилата мълния.



Константин Асен,
медно скифатно монетосечене (Търново)